

พัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานี(พ.ศ. 2477 – ปัจจุบัน)

The Development of Ubon Ratchathani Historiography (1934 - present)

นายธัญพงษ์ สารรัตน์

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาพัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานี ระหว่าง พ.ศ. 2477 – ปัจจุบัน โดยวิเคราะห์ผลงานประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานี ได้แก่ หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ และผลงานวิจัยที่ปรากฏระหว่าง พ.ศ. 2477 – ปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า บริบททางสังคมมีผลต่อพัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานี โดยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 บรรยากาศทางการเมืองที่ให้ความสำคัญต่อประชาชนและการแพร่ขยายแนวคิดชาตินิยมในภาคอีสาน ส่งผลต่อการบันทึกประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีแนวประวัติศาสตร์วิชาการเล่มแรก คือ “ประวัติศาสตร์จังหวัดอุบลราชธานี” ของ นิล พันธุ์เพ็ง ใน พ.ศ. 2477 และขยายขอบเขตความสนใจสู่เรื่องราวของท้องถิ่นมากขึ้นโดยมีลักษณะการเขียนเป็นระบบคล้ายคลึงกับประวัติศาสตร์นิพนธ์ตะวันตก แตกต่างจากการเขียนประวัติศาสตร์แบบจารีตเดิมต่อมาทศวรรษ 2500 ถึงปัจจุบัน การพัฒนาท้องถิ่นส่งผลให้เมืองอุบลราชธานีกับกรุงเทพฯ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อีกทั้งการขยายตัวของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทำให้งานเขียนนำเสนอภาพอดีตเมืองอุบลราชธานีที่อยู่ภายใต้บริบทของกรุงเทพฯ อย่างสมบูรณ์ และภายหลัง พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีในวงวิชาการขยายตัวมากขึ้น โดยมีทั้งงานประเพณีวิทยานิพนธ์ งานวิจัย และรายงานสัมมนาวิชาการ ผลงานระยะแรกมักศึกษาข้อมูลจากเอกสารส่วนกลางเป็นสำคัญ ต่อมาเมื่อมีการปริวรรตเอกสารโบราณจำนวนมาก จึงเกิดงานประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีที่ใช้เอกสารท้องถิ่นมาเป็นข้อมูลขั้นต้น รวมทั้งใช้หลักฐานจากคำบอกเล่า หลักฐานทางโบราณคดี และภาพถ่ายทางอากาศด้วย

ตั้งแต่ พ.ศ. 2477 ถึงปัจจุบัน ประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีมีพัฒนาการเด่นชัด โดยมีการศึกษาด้านสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของเมืองอุบลราชธานี รวมทั้งมีการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีแบบสหวิทยาการดังเช่นในปัจจุบันจากผลการศึกษาข้างต้น ทำให้ได้แบบอย่างการพัฒนาวิธีวิทยาในการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์มาเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นในอนาคต และสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อทำการศึกษาต่อไป

คำสำคัญ: พัฒนาการ ประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานี

Abstract

This research is to study the development of Ubon Ratchathani historiography from 1934 to the present by analyzing various studies concerning Ubon Ratchathani historiography, namely, books, articles, theses, and researches written in this period. The study has found that social contexts influenced the development of Ubon Ratchathani historiography. After the 1932 Revolution, people became a focus point of politics and nationalism spread into the Northeastern region. These contexts played an important role in writing style of historical work from traditional to academic style which was similar to Western historiography. The first Ubon Ratchathani's historical book was Nin Panpheng's "Prawatsatchangwat Ubon Ratchathani" of 1934. Scopes of historical study also expanded such as works of local history. These writings provide vast knowledge for the study of Ubon Ratchathani history.

Between 1957 to the present, an increasing of a close relationship between Ubon Ratchathani and Bangkok which influenced from the provincial development and an expansion of local historical study have affected the outline of historical writings, presenting the history of Ubon Ratchathani under the context of Bangkok. Since 1987, the study of Ubon Ratchathani history has expanded. Various works are produced such as theses, researches, and seminar proceedings. The initial works mainly relied on official documents. Later, after a great development of palm leaf manuscripts they became a main primary source. Also, oral history, archaeological data, and air-photography have been used for the study. Since 1934, the development of Ubon Ratchathani historiography is clearly outstanding. The studies include social, economic, and political history. Some are interdisciplinary studies. This research provides valuable knowledge regarding the pattern of development of methodology in Ubon Ratchathani historiography which can be applied for further studies.

Keywords: Development, Ubon Ratchathani historiography

บทนำ

ในอดีตภาคอีสาน หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยก่อนสมัยอิทธิพลอาณาจักรล้านช้าง บริเวณที่ตั้งเมืองอุบลราชธานีมีการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์สืบเนื่องถึงช่วงที่แสดงพัฒนาการด้านภูมิปัญญาการบันทึกหลักฐานลายลักษณ์อักษร อันเป็นเครื่องบ่งชี้สมัยประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานียุควัฒนธรรมทวารวดี วัฒนธรรมเจนละหรือวัฒนธรรมขอมก่อนเมืองพระนคร วัฒนธรรมขอมสมัยเมืองพระนคร จนถึงยุควัฒนธรรมไทย-ลาว* ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งทางการเมืองและวัฒนธรรมของอาณาจักรล้านช้างที่สถาปนาขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 19 (สิลา วีระวงศ์, 2539) ดังนั้น ผู้คนเมืองอุบลราชธานีจึงมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับคนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง รวมถึงการมี “ความทรงจำทางสังคมร่วมกัน” ดังจารึกการบันทึกประวัติศาสตร์แบบ “พื้น” (จารุวรรณธรรมวัตร, 2540) ซึ่งหมายถึง ตำนาน ประวัตินี้ หรือภูมิหลัง (บุญเกิด พิมพวีราเมธากุล และ นภาพร พิมพวีราเมธากุล, 2545) ได้แก่ “พื้นเมืองอุบล” ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งเมืองอุบลราชธานี

กลางพุทธศตวรรษที่ 25 ราชสำนักกรุงเทพฯ จัดการปกครองแบบเทศาภิบาลผนวกอีสานเป็นส่วนหนึ่ง และมีนโยบายถ่ายทอดวัฒนธรรมเพื่อให้ประชาชนเกิดสำนึกความเป็นชาติร่วมกัน (พิชิต พิทักษ์, 2540) เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการบันทึกประวัติศาสตร์เรื่องเมืองอุบลราชธานีให้มีเนื้อหาเน้นสัมพันธ์ภาพระหว่างเจ้านายท้องถิ่นกับราชสำนักกรุงเทพฯ เช่น พงศาวดารเมืองอุบลราชธานี เป็นต้น ผลงานดังกล่าวล้วนเป็นเครื่องมือของชนชั้นนำไทยเพื่อควบคุมคน พื้นที่ยี่สิบ และเมืองอุบลราชธานีตามความต้องการของรัฐสมัยใหม่อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 บรรยาการการเมืองระบบใหม่มีส่วนเอื้อให้คนท้องถิ่นเคลื่อนไหวให้รัฐบาลปรับปรุงท้องถิ่นตน ซึ่งเน้นสำนึกท้องถิ่นนิยมให้เด่นชัดขึ้น (ดาร์วิน เมตตาริกานนท์, 2544) รวมถึงการบันทึกประวัติศาสตร์ที่นำเสนอตัวตนเมืองอุบลราชธานีที่มีลักษณะบางประการร่วมกับลาว เห็นจากผลงานเรื่อง “ประวัติศาสตร์จังหวัดอุบลราชธานี” ของ นิล พันธุ์เพ็ง ตีพิมพ์ พ.ศ. 2477 อย่างไรก็ตาม การบันทึกประวัติศาสตร์ลักษณะดังกล่าวล้วน

* จากการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเมืองอุบลราชธานีตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ สมัยล้านช้าง สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ อาจกล่าวถึงหลักฐานสำคัญได้หลายประเภท ซึ่งรวมถึงหลักฐานร่วมสมัย ได้แก่ จารึก และหลักฐานที่เขียนขึ้นสมัยหลังจำพวกหนังสือ “พื้น” พงศาวดารเมือง และงานเขียนประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการอธิบายอดีตแบบใหม่ สำหรับศิลาจารึกนั้นอยู่นอกขอบเขตการศึกษาในครั้งนี้ ผู้เขียนจะวิเคราะห์ความสำคัญของหลักฐานประเภทหลัง

อยู่บนพื้นฐานประวัติศาสตร์ชาติ อันเป็นแนวคิดที่นิยมเวลานั้น ตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน การพัฒนาประเทศและการขยายตัวของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นส่งผลให้ประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีถูกผลิตโดยภาพรวมอันสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมอื่นๆ เกิดการศึกษาประเด็นใหม่ๆ ที่ใช้หลักฐานรอบด้านมากขึ้น โดยเฉพาะการเขียนประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ที่มุ่งศึกษาวิถีชีวิต และพัฒนาการของท้องถิ่นอุบลราชธานี จนพัฒนาสู่การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีแบบสหวิทยาการในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีระหว่าง พ.ศ. 2477 ถึงปัจจุบัน

ประโยชน์ของการศึกษาวิจัย

สามารถรวบรวมและเห็นถึงพัฒนาการของงานเขียนประวัติศาสตร์เรื่องเมืองอุบลราชธานีทั้งหมดที่ปรากฏช่วง พ.ศ. 2477 – ปัจจุบัน และสามารถใช้เป็นแนวทางศึกษาประวัติศาสตร์อีสานและศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์นิพนธ์ท้องถิ่นในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

ศึกษาวิเคราะห์เฉพาะเอกสารภาษาไทยทั้งหมดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีทั้งที่เป็นผลงานของคนพื้นเมืองและนักวิชาการภายนอกท้องถิ่น เช่น หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ และผลงานวิจัย ตั้งแต่ พ.ศ. 2477 ซึ่งมีผลงานของนิล พันธุ์เพ็ง เรื่อง “ประวัติศาสตร์จังหวัดอุบลราชธานี” เป็นงานเขียนประวัติศาสตร์อุบลราชธานีแบบวิชาการสมัยใหม่ที่ถูกตีพิมพ์เล่มแรก ถึงปัจจุบัน

วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

การศึกษาค้นคว้านี้ใช้วิธีการตามกระบวนการวิจัยทางประวัติศาสตร์ และนำเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นต้นที่เป็นงานเขียนประวัติศาสตร์เรื่องเมืองอุบลราชธานี และใช้ข้อมูลที่เป็นเอกสารชั้นรองประกอบ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **พัฒนาการ** หมายถึง การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของการเขียนประวัติศาสตร์เรื่องเมืองอุบลราชธานีที่สัมพันธ์กับบริบทของสังคมในแต่ละช่วงเวลา
2. **ประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานี** หมายถึง งานเขียนหรือวรรณคดีประวัติศาสตร์ และกระบวนการเขียนประวัติศาสตร์เรื่องเมืองอุบลราชธานี ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับจารีต ปัจจัย และอิทธิพลที่มีต่อแนวคิดของผู้เขียนงานประวัติศาสตร์ด้วย

ผลการศึกษาวิจัย

1. พัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีในมิติ “ท้องถิ่นนิยม” ระหว่าง พ.ศ. 2477 ถึง พ.ศ. 2500 ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญต่อประชาชนหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งเต็มไปด้วยการเคลื่อนไหวของคนกลุ่มต่างๆ ส่งผลต่อเนื้อหาและแนวการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์โดยศึกษา 2 ประเด็น คือ 1) บริบททางสังคม โดยเน้นการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนอุบลราชธานีที่สะท้อนสำนึกท้องถิ่นและส่งผลต่อการบันทึกประวัติศาสตร์ 2) เนื้อหาและแนวการเขียนของผลงานประเภทต่างๆ สมัยนี้

1.1 บริบททางสังคมที่ส่งผลต่อพัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานี

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่เอื้อต่อความเคลื่อนไหวของผู้คนบนพื้นฐานสำนักท้องถิ่นเพื่อเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของ “ชาติ” และการริเริ่มศึกษาเรื่องเมืองอุบลราชธานีจากสถาบันส่วนกลาง บริบททางการเมือง 3 ประการที่ส่งผลต่อการเขียนประวัติศาสตร์ คือ

ประการแรก การเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตยของกลุ่มผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ที่ใช้รัฐสภาเป็นพื้นที่นำเสนอเรื่องราวท้องถิ่น (เฉลิมเกียรติ ภาวะเวช, 2542) อันเป็นผลจากสำนัก “ท้องถิ่นนิยม” ที่เริ่มก่อตัวขึ้น (ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, 2543) ความเคลื่อนไหวดังกล่าว แสดงให้เห็นการตื่นตัวของผู้คนต่อการมีส่วนร่วมในสังคมแบบใหม่ ซึ่งรวมถึงการริเริ่มเรียบเรียงงานเพื่อสร้างความเป็นเมืองอุบลราชธานีให้มีพื้นที่ในระบบการเมืองใหม่ด้วยเช่นกัน

ประการที่สอง หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 การสร้างภาพลักษณ์จังหวัดอุบลราชธานีได้ส่งผลต่อการขยายตัวของความคิดท้องถิ่นนิยมมากขึ้น นอกจากต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองแล้ว คนท้องถิ่นยังต้องการมีบทบาทในพื้นที่สังคม และความคิดร่วมกับคนกลุ่มอื่น ปัจจัยดังกล่าวได้กระตุ้นให้ปราชญ์ชาวบ้านเมืองอุบลราชธานีเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นขึ้นทั้งนี้เพื่อให้ “ทันสมัย” รวมทั้งตอบคำถามเกี่ยวกับที่มาของคนท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับส่วนกลาง เห็นจาก นิล พันธุ์เพ็ง เขียนเรื่อง “ประวัติศาสตร์จังหวัดอุบลราชธานี” (2477) เป็นประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีแนวประวัติศาสตร์เล่มแรกที่พยายามอธิบายอดีตแบบใหม่ ภายใต้ระบบคิดและจารีตการเขียนแบบตะวันตกในคำนำหนังสือเล่มนี้ผู้เรียบเรียงอธิบายถึงที่มาของข้อมูลในการเรียบเรียงว่ามาจากต้นฉบับของพระมหาราชครูเจ้าท่านหอแก้ว วัดหลวงเมืองอุบลราชธานี จากต้นฉบับของท้าวไชยกุมาร (คุณ) เมืองมหาชนะไชย (อำเภอฟ้าหยาด) จากพงศาวดารนครจำปาศักดิ์ นอกจากนี้ยังสืบสวนจากท้องตราของ “พระยาศรีสิงหเทพ” ซึ่งได้เก็บรวบรวมไว้ที่ทำการ (ออฟฟิศ) เมืองอุบลราชธานี ตั้งแต่ ร.ศ.113 เนื้อหากล่าวถึงสมัยเจ้านายพื้นเมืองอุบลราชธานี 4 ท่านปกครองเมืองอุบลราชธานี (นิล พันธุ์เพ็ง, 2477) นับว่าหนังสือเล่มนี้มีคุณค่าที่ใช้เอกสารท้องถิ่นเป็นหลักและช่วยต่อภาพประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีตั้งแต่สมัยแรกสร้างกับสมัยปฏิรูปการปกครอง พ.ศ. 2435 ที่มีเอกสารของหม่อมอมรวงษ์วิจิตรเรียบเรียงไว้ก่อนหน้านั้น และมีความต่อเนื่องกับงานของเดิม สิงห์ขลุ่ย ในหนังสือฝั่งขวาแม่น้ำโขง พ.ศ. 2499 งานนี้อาจสะท้อนความพยายามของคนท้องถิ่นในการยืนยันถึงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ยาวนานของเมืองอุบลราชธานีโดยตรงครั้งแรก และงานของพระพรหมมุนี (อ้วน ติสโส) เรื่อง “ตำนานวัดสุปัฏนาราม” (2479) วัดนี้เป็นโรงเรียนสอนภาษาไทยแห่งแรก และศูนย์กลางศาสนาพุทธธรรมยุติกนิกายในภาคอีสาน เนื้อหาเป็นการรวบรวมประวัติศาสตร์บ้านเมืองจากเอกสารท้องถิ่น มีเนื้อหาหลักว่าด้วยประวัติศาสตร์สถานสำคัญและเรื่องราวเมืองอุบลราชธานี รวมทั้งการบำรุงรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นหลัก มีการตรวจสอบข้อมูลจากหลักฐานหลายประเภท และแสดงให้เห็นพัฒนาการการเขียนแบบ “พื้น/พงศาวดาร” มาสู่การเขียนประวัติศาสตร์แบบวิชาการได้เป็นอย่างดี งานเขียนสองเรื่องนี้เป็นที่รู้จักแพร่หลายในจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดใกล้เคียง

ประการที่สาม นโยบายส่งเสริมการศึกษาประวัติศาสตร์โดยรัฐ สถาบันริเริ่มสำคัญ ได้แก่ กรมศิลปากร ที่จัดพิมพ์วารสารศิลปากรฉบับปฐมฤกษ์ใน พ.ศ. 2480 และต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ระหว่าง พ.ศ. 2477 ถึง 2500 วารสาร

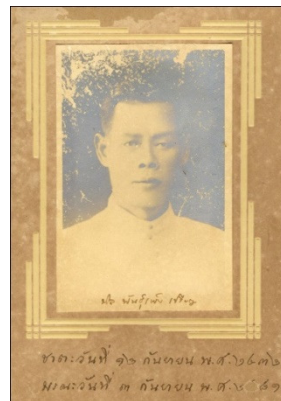
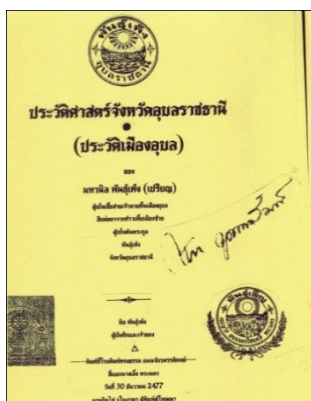
ศิลปการได้ตีพิมพ์ผลงานเกี่ยวกับเมืองอุบลราชธานี 2 เรื่อง คือ ขุนวรรณรักษ์วิจิตร เขียนเรื่อง “วินิจฉัยประวัติพระประทุมราชวงศา (คำผง)” (2480) ผลงานเรื่องนี้เป็นความพยายามของนักวิชาการกรมศิลปากรที่จะวิเคราะห์สถานะทางประวัติศาสตร์ของพระประทุมราชวงศา (คำผง) เจ้าเมืองอุบลราชธานีคนแรกจากเอกสารชั้นต้นประเภทต่างๆ และงานเขียนของสมเด็จพระมหาวิริวงศ์ (อ้วน ตีสโล) เรื่อง “ประวัติและความสำคัญของสถานที่ทำน้ำอภิเชกจังหวัดอุบล” (2493) กล่าวถึงความป็นมาของสถานที่ต่าง ๆ ในการทำน้ำอภิเชกเมืองอุบลราชธานียุคปฏิรูปประเทศ ผลงานเขียนสองเรื่องนี้แสดงให้เห็นบทบาทกรมศิลปากรในฐานะสถาบันส่วนกลางที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานี

1.2 ประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีในมิติ “ท้องถิ่นนิยม”

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 เป็นช่วงเริ่มต้นระบบการเมืองใหม่ที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม ส่งผลให้คนท้องถิ่นรับวิถีทางประวัติศาสตร์สมัยใหม่เข้ามาปรับฐานความรู้เรื่องอดีตใน “พื้น/พงศาวดาร” ให้มีเนื้อหาขยายสู่เรื่องราวที่แลเห็นตัวตนท้องถิ่นมากขึ้น (อนุชิต สิงห์สุวรรณ, 2553) อย่างไรก็ตามเขียนช่วงนี้ยังมีขอบเขตเนื้อหาในบริบทส่วนกลางเช่นเดิม ดังนั้นงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ช่วงนี้จึงจัดแบ่งประเภทงานเขียนได้ประเภทเดียว คือ งานเขียนประเภทประวัติศาสตร์บ้านเมือง

งานเขียนประเภทประวัติศาสตร์บ้านเมือง

งานเขียนประเภทนี้สันนิษฐานว่าพัฒนามาจาก “พื้น” และ “พงศาวดารเมือง” ส่วนใหญ่เป็นเรื่องสาแหรกวงศ์ผู้นำเมืองเป็นหลัก แต่งานเขียนสมัยนี้มีลักษณะเป็นความเรียงสมัยใหม่ โดยให้ความสำคัญกับหลักฐานที่ใช้เรียบเรียง แต่ยังพบคติศาสนาเจือปนอยู่ในส่วนเนื้อหา ผู้เขียนได้ค้นคว้าหลักฐานต่างๆ ทำให้มีรายละเอียดเพิ่มเติมจาก “พื้น” และ “พงศาวดารเมือง” งานเขียนที่แสดงให้เห็นการเปลี่ยนผ่านจารีตการบันทึกดั้งกล่าวชัดเจน ได้แก่ งานของ นิล พันธุ์เพ็งเรื่อง “ประวัติศาสตร์จังหวัดอุบลราชธานี” (2477) นำเสนอเกี่ยวกับบรรพบุรุษผู้สร้างเมืองอุบลราชธานี นิล พันธุ์เพ็งตั้งข้อสังเกตว่า ประวัติความเป็นมาของเมืองอุบลราชธานีถือกำเนิดจากการอพยพและการต่อสู้ ตลอดจนการแสวงหาความเป็นอิสระของคนตระกูลพระวอพระตา (นิล พันธุ์เพ็ง, 2477) นอกจากนี้ผู้เขียนได้อธิบายถึงการประกอบคุณงามความดีและความสัมพันธ์ทางเครือญาติของเจ้าเมืองอุบลราชธานี 4 ท่านก่อนยุค “เทศาภิบาล” ข้อมูลเหล่านี้ส่วนใหญ่ได้จากเอกสารท้องถิ่น กอปรกับผู้เขียนมีเชื้อสายเจ้านายพื้นเมือง ทำให้ผลงานนี้น่าเชื่อถือมากขึ้น

ภาพที่ 1 ประวัติศาสตร์จังหวัดอุบลราชธานี ของ นิล พันธุ์เพ็ง ตีพิมพ์ พ.ศ. 2477 เป็นประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองที่มา: นิล พันธุ์เพ็ง (2477)

อุบลราชธานีแนวประวัติศาสตร์วิชาการรูปแบบความเรียงสมัยใหม่เล่มแรก

งานเขียนประเภทประวัติศาสตร์บ้านเมืองอีกเรื่องคือ ผลงานของพระพรหมมุนี (อ้วน ติสฺโส) เรื่อง “ตำนานวัดสุปฏิหาราม” (2479)ถึงแม้จะเป็นประวัติศาสตร์สถานสำคัญในตัวเมือง แต่ให้ภาพสังคมเมืองอุบลราชธานียุคปฏิรูปประเทศ โดยกล่าวถึงการจัดการศึกษาสมัยใหม่ระยะแรก การเผยแพร่ศาสนาพุทธธรรมยุคกนิทาย ตลอดจนพระบุญญาธิการของรัชกาลที่ 4 รวมทั้งแทรกเกร็ดภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ด้วย เนื้อหาประวัติศาสตร์เมืองเหล่านี้ล้วนได้รับอิทธิพลจาก “พื้น/ตำนาน” ที่คนรุ่นเก่าบันทึกไว้เป็นหลักฐาน อาจกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์ในทัศนะของพระพรหมมุนีเป็นเรื่องราวในอดีตที่ยังวนเวียนในโลกตำนานเป็นสำคัญ (พระพรหมมุนี (อ้วน ติสฺโส), 2479)

จะเห็นว่าประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีสมัยนี้ เน้นการประกอบวีรกรรมของวีรชนท้องถิ่นที่ทำความประโยชน์ต่อบ้านเมืองแต่ละสมัย รวมถึงการมีวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงาม เป็นการศึกษาเพื่อรวบรวมและบันทึกประวัติศาสตร์มากกว่าการนำหลักการตะวันตกมาอธิบาย สะท้อนให้เห็นโครงเรื่องประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีที่มีวัฒนธรรมบางประการร่วมกับลาว แต่มีบริบทอยู่ในกรอบประวัติศาสตร์ชาติไทย อันแสดงถึงเจตจำนงในการขอเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่ทางสังคมของการเมืองระบบใหม่อย่างแท้จริง และถึงแม้ว่างานศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีจะมีค่อนข้างน้อยในช่วงนี้ แต่บริบทสังคมไทยช่วง พ.ศ. 2477-2500 ได้ส่งผลต่อการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีในทศวรรษ 2500 ต่อมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

2. พัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีในมิติ “ประวัติศาสตร์ชาติ” ระหว่าง พ.ศ. 2500 ถึงสิ้นทศวรรษ 2520

การรณรงค์ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ส่งเสริมการเขียนประวัติศาสตร์ชาตินิยม (ราม วัชรประดิษฐ์, 2534) มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากขึ้น กอปรกับสถานการณ์บริเวณสมรภูมิอินโดจีน (สงครามเวียดนาม) ส่งผลให้สัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับส่วนกลางเหนียวแน่นขึ้น (พยุงศาตร์ อุทโท, 2535) อันเอื้อต่อการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีให้อยู่ในกรอบประวัติศาสตร์ชาติ โดยนำเสนอ 2 ประเด็น คือ 1) บริบททางสังคมที่ส่งผลต่อพัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานี 2) ประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีในมิติประวัติศาสตร์ชาติ

2.1 บริบททางสังคมที่ส่งผลต่อพัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานี

ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา สังคมไทยเกิดความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เป็นผลจากนโยบายการพัฒนาภาคอีสานของรัฐบาลไทย (ยูภาพิน ภาระศรี, 2533) ทำให้กระบวนการเรียนรู้สู่ชุมชนเริ่มต้นจริงจัง การเคลื่อนไหวทางวิชาการที่ศึกษาเรื่องเมืองอุบลราชธานีช่วงนี้เป็นหนึ่งในกระแสความเคลื่อนไหวในบริบทดังกล่าว ในที่นี้จะกล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีเท่านั้น ซึ่งมี 3 ประการ คือ

ประการแรก สถานการณ์ทางการเมืองในภาคอีสานและอินโดจีน ทำให้รัฐบาลให้ความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีท้องถิ่น ส่งผลให้เริ่มมีการวิจัยและเขียนประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีจริงจัง ซึ่งดำเนินการโดยหน่วยราชการ และส่วนราชการในท้องถิ่น เห็นจากเรื่อง “ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดอุบลราชธานี” (2524) ของระลึก ธานี และคณะ และงานของปราชญ์ชาวบ้านที่แพร่หลายสมัยนี้ เช่น “ฝั่งขวาแม่น้ำโขง” (2499) ของเต็ม สิงห์

รูป เป็นต้น อีกทั้งยังเกิดการรื้อฟื้นวรรณกรรมเมืองอุบลราชธานีประเภท “พื้น” มีการตั้งโรงพิมพ์ในจังหวัดอุบลราชธานี คือ โรงพิมพ์ศิริธรรม ใน พ.ศ. 2505 (อิมใจ ศิริษะภูมิ, 2541) ที่ตีพิมพ์ผลงานของมหาสอน ศรีเอก เรื่อง “ประวัติวัดหลวงเมืองอุบล” (2506) งานเขียนเรื่องนี้เป็นที่รู้จักแพร่หลายในฐานะเอกสารโบราณ “พื้นเมืองอุบล” ที่ถูกชำระ ถอดความ และตีพิมพ์เผยแพร่เล่มแรก (มหาสอน ศรีเอก, 2506)

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากต่างประเทศ เพื่อใช้เป็นข้อมูลวางแผนพัฒนาการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมของรัฐบาลในภาคอีสาน ดังนั้นงานศึกษาเกี่ยวกับเมืองอุบลราชธานีจึงพบว่าเป็นไปในลักษณะเดียวกับการเข้ามาศึกษาภาคอีสานของนักวิชาการค่ายเสรีนิยมประชาธิปไตย เนื่องจากได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสหรัฐอเมริกา (ทันทิมา เดชโชติ, 2549) โดยใช้พื้นที่หมู่บ้านในจังหวัดอุบลราชธานีเป็นกลุ่มตัวอย่างศึกษา

ประการที่สอง การขยายตัวของการศึกษาาระดับอุดมศึกษากายนอกและภายในท้องถิ่น ได้จัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์สมัยใหม่ ส่งผลให้การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีขยายตัวในวงวิชาการตั้งแต่ทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา ที่สำคัญได้แก่ งานวิจัยของไพฑูรย์ มีกุล เรื่อง “การปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสานสมัยที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ทรงเป็นข้าหลวงใหญ่ (พ.ศ. 2436-2453)” (2515) ที่ใช้วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยา เพื่อตอบคำถามถึงการปรับตัวของชาวอีสานกับการปฏิรูปสมัยรัชกาลที่ 5 (ไพฑูรย์ มีกุล, 2525) ผลงานระยะแรกมักศึกษาข้อมูลจากเอกสารส่วนกลาง เมื่อมีการปริวรรตเอกสารโบราณจำนวนมาก จึงเกิดงานประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีที่ใช้เอกสารท้องถิ่นเป็นข้อมูลชั้นต้นในการตรวจสอบและเรียบเรียง นอกจากนี้ยังมีการจัดสัมมนาวิชาการ และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม โดยทำงานร่วมกับองค์กรในชุมชนอย่างใกล้ชิด ส่งผลให้ปราชญ์ชาวบ้านทำการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะการร่วมมือกับภาครัฐตั้งศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัดขึ้น รวมถึงมีการผลิตงานประวัติศาสตร์จำนวนมาก เช่น ปรีชา พิณทอง และ บำเพ็ญ ณ อุบล เขียนเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ผลงานดังกล่าวถูกตีพิมพ์ในทศวรรษถัดมา อาจกล่าวได้ว่า ผลงานเหล่านี้เป็นข้อต่อสำคัญในการพัฒนาเนื้อหาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีที่เดิมมีความหมายแคบไปสู่เนื้อหาที่หลากหลายและซับซ้อนในภายหลัง

2.2 ประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีในมิติ “ประวัติศาสตร์ชาติ”

การเปลี่ยนแปลงสังคมเข้าสู่สมัยใหม่ที่เมืองอุบลราชธานีกับกรุงเทพฯ มีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง การส่งผ่านความคิด ความรู้ และความเป็นไทยทางวัฒนธรรม รวมถึงองค์ความรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งชาติผ่านนโยบายการศึกษาและการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งผลให้ประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีปรับเปลี่ยน โดยรับวิธีสมัยใหม่เพื่อปรับฐานความรู้ให้สอดคล้องกับบริบทสังคม โดยสามารถแบ่งประเภทงานเขียนได้ 3 ประเภทคือ

งานเขียนประเภท “พื้น/พงศาวดาร

เป็นการสืบทอดจารีตประวัติศาสตร์ดั้งเดิม โดยคงสำนวนภาษาและขนบแบบ “พื้นฝ่ายบ้านเมือง” ไว้ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องศาสนสถานสำคัญ ความเป็นมาของเมือง และบทบาทวีรบุรุษท้องถิ่น เช่น มหาสอน ศรีเอก เขียนเรื่อง “ประวัติวัดหลวงเมืองอุบล” (2506) ส่วนใหญ่เป็นการรวบรวมเอกสารโบราณชิ้นใหม่ หรือสืบค้นเอกสารโบราณ “พื้นเมืองอุบล” มาชำระไว้ งานลักษณะนี้ถูกผลิตมากขึ้นในทศวรรษถัดมา

งานเขียนประเภทประวัติศาสตร์บ้านเมือง

เป็นงานเขียนที่มีจารีตวิชาการอยู่มาก โดยมีการศึกษาค้นคว้าและเรียบเรียงข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีการเปลี่ยนแปลงแนวการวิเคราะห์ จากการแยกส่วนย่อย ที่เป็นการพรรณนาความตามหลักฐานในเอกสาร มาสู่การวิเคราะห์ตามโครงสร้างระบบสังคมเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวตั้งแต่การตั้งเมืองและเจ้าเมือง พร้อมๆ การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ ตลอดจนสาเหตุการล่มสลายของเจ้าเมือง นโยบายของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อถิ่นสมัยรัชกาลที่ 5 และผลกระทบที่เกิดขึ้น เช่น งานของเดิม สิงห์ขลุ่ย เรื่อง “ฝั่งขวาม่น้ำโขง” (2499) ผู้เขียนใช้ข้อมูลจากหลักฐานประวัติศาสตร์ฝ่ายไทยและลาว โดยเฉพาะบันทึกที่บิดาท่านคือ พระวิภาคย์พจนกิจ (เล็ก สิงห์ขลุ่ย) รวบรวมไว้ ต่อมากลายเป็นคัมภีร์เล่มสำคัญของการศึกษาเรื่องราวภาคอีสานที่กล่าวถึงเมืองอุบลราชธานีเป็นหลัก (เดิม สิงห์ขลุ่ย, 2499)

งานเขียนประเภทเดียวกันของปราชญ์ชาวบ้านท่านอื่นๆ ส่วนใหญ่เป็นผลงานของครู ข้าราชการที่เขียนงานประวัติศาสตร์เป็นงานอดิเรก แต่บางคนอาจได้รับมอบหมายให้เขียนเป็นงานพิเศษเพิ่มเติม มีการเสนองานแบบพรรณนาโดยเรียงลำดับเนื้อหาตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เริ่มแบ่งงานเป็นบท หัวข้อ ประเภท ภาค ตอน ตามอย่างงานวิชาการ เช่น เสนอ นาระศล เขียนเรื่อง “ประวัติเมืองอุบล” (2516) และ “อุบลราชธานีในอดีต (พ.ศ.2335-2475)” (2524) ของ ระลึกธานี ก็ได้ให้ข้อมูลเหล่านี้เช่นกัน งานเขียนของระลึกธานีถือเป็นประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีฉบับทางการเล่มแรกโดยนักวิชาการประวัติศาสตร์ เพราะได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์เมืองต่างๆ ในพื้นที่เมืองอุบลราชธานีอย่างครบถ้วน เน้นการสร้างบ้านแปงเมืองอุบลราชธานีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และการจัดการปกครองแบบเทศาภิบาลสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึง พ.ศ. 2475 การให้รายละเอียดอย่างครอบคลุมเช่นนี้ ทำให้งานเขียนของระลึกธานีได้รับการอ้างอิงโดยคนรุ่นหลังอยู่เสมอจนถึงปัจจุบัน (ระลึกธานี, 2524)

นอกจากนี้งานเขียนประเภทประวัติศาสตร์บ้านเมืองยังประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานแต่ละท้องถิ่น อันประกอบด้วยสภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากร สถานที่สำคัญทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อช่วยเติมเต็มให้คำอธิบายประวัติศาสตร์เมืองที่เป็นเรื่องการบริหารจัดการปกครองเมืองสมัยต่างๆ ถึงปัจจุบันมีความสมบูรณ์ขึ้น ที่สำคัญ ได้แก่ “ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดอุบลราชธานี” (2527) โดย ระลึกธานี และคณะ ที่อธิบายความเป็นมาและเหตุการณ์สำคัญของจังหวัดอุบลราชธานีโดยแบ่งเป็น 3 สมัยคือ สมัยกรุงธนบุรี สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ และมาจบท้ายที่การจัดรูปแบบการปกครองเมืองตามการปกครองมณฑลเทศาภิบาล การจัดรูปแบบการปกครองในปัจจุบัน ในส่วนท้ายกล่าวถึงประวัติและผลงานเจ้าเมืองและผู้ว่าราชการแต่ละคนที่เข้ามาปกครองจังหวัด เป็นที่สังเกตว่าการแบ่งยุคสมัยการเขียนประวัติศาสตร์มหาดไทยส่วนภูมิภาคได้ยึดจารีตการเขียนประวัติศาสตร์สมัยรัชกาลที่ 5 เช่นเดิม การแบ่งเนื้อหาและยุคสมัยแบบนี้ทำให้เข้าใจได้ว่าประวัติศาสตร์มหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดอุบลราชธานีตั้งใจเขียนขึ้นเพื่ออธิบายพัฒนาการของอำนาจรัฐส่วนกลางว่ามีเหนืออำนาจท้องถิ่นในอดีตอย่างไรบ้าง การกล่าวถึงประวัติและผลงานของเจ้าเมืองและผู้ว่าราชการแต่ละคนที่ทำหน้าที่เป็น ผู้ปกครองนั้น ยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าความรุ่งเรืองใดๆ ของจังหวัดนั้นล้วนเป็นผลงานและความสามารถของบรรดา ผู้ปกครองเหล่านั้นทั้งสิ้น (ระลึกธานี และคณะ, 2527)

งานเขียนประเภทสังคมและวัฒนธรรม

ในยุคนี้มีการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบ มีเนื้อหาเน้นที่ประวัติศาสตร์ชุมชน ที่เรียบเรียงจากหลักฐานประเภทคำบอกเล่า เป็นที่น่าสังเกตว่าในช่วงต้นทศวรรษ 2510 ถึงกลางทศวรรษ 2520 งานเขียนประวัติศาสตร์ชุมชนส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวชุมชนทางไกลความเจริญ แสดงให้เห็นว่าการเขียนประวัติศาสตร์มีส่วนสัมพันธ์กับการสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น เช่น หนังสือเรื่อง “สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” (2511) ของ สุเทพ สุนทรเภสัช (บรรณาธิการ) ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจแบบมีส่วนร่วมกับคนหมู่บ้านน้อศตร อำเภอบ้านนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี ขณะนั้น โดยสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตคนอุบลราชธานี ผลงานดังกล่าว เป็นข้อมูลที่เสนอให้รัฐบาลวางแผนพัฒนาหมู่บ้านตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(สุเทพ สุนทรเภสัช, 2511)

ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา การนำเสนอภาพอดีตในพื้นที่เมืองอุบลราชธานี ก่อนหน้านั้นมีความสัมพันธ์กับลาวค่อนข้างเด่นชัด แต่สมัยนี้ ความเป็นเมืองอุบลราชธานีที่เป็นส่วนหนึ่งของอีสานและรัฐไทยมีความชัดเจนทั้งเรื่องขอบเขตดินแดน และความสัมพันธ์ของคนท้องถิ่นกับรัฐไทยที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ร่วมกันทุกสมัย โดยเฉพาะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นถึงสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงการมีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว สิ่งเหล่านี้เป็นความพยายามนำเสนอตัวตนทางประวัติศาสตร์ของ “เมืองอุบลราชธานี” ในมิติประวัติศาสตร์ชาติ ซึ่งเมืองอุบลราชธานีมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับรัฐไทยอย่างแท้จริง

3. พัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีในมิติ “ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม” ระหว่าง พ.ศ. 2530 ถึงปัจจุบัน

ตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ถือเป็นยุคเฟื่องฟูของการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานี มีผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีมากขึ้นและนำเสนอในรูปแบบหนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์และงานวิจัย หัวข้อวิจัยก็เพิ่มความหลากหลาย เนื่องจากมีการตื่นตัวเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการใช้หลักฐานโบราณคดี เอกสารท้องถิ่น รวมถึงการสัมภาษณ์ และใช้ประสบการณ์ตรงเพื่อเป็นข้อมูลในการเรียบเรียงเพิ่มขึ้น ทำให้ประเด็นศึกษาแตกแขนงออกไปในด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี นำไปสู่การศึกษาประวัติศาสตร์ที่เป็นสหวิทยาการต่อมา โดยนำเสนอ 2 ประเด็น คือ 1) บริบททางสังคมที่ส่งผลต่อพัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานี 2) ประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีในมิติ “ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม”

3.1 บริบททางสังคมที่ส่งผลต่อพัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานี

บริบททางสังคมที่ส่งผลต่อพัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานี หากพิจารณาจากเอกสารรายงานสัมมนาประวัติศาสตร์ที่จัดขึ้นโดยวิทยาลัยครูอุบลราชธานี 4 ครั้งในช่วง พ.ศ. 2531-2536 ที่ผ่านมา เป็นผลพวงจากกระแสธารที่สืบเนื่องมาจากความสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคต่างๆ ของประเทศไทยในทศวรรษ 2520 (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2554; ยงยุทธ ชูแว่น, 2551) กอปรกับทศวรรษ 2530 เมืองอุบลราชธานีอยู่ในวาระครบรอบ 200 ปี ประเด็นศึกษาที่จัดในงานสัมมนาวิชาการดังกล่าวสะท้อนว่า นักวิชาการได้ให้ความสนใจกับพัฒนาการของเมือง

อุบลราชธานีที่ชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะประเด็นประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม โดยเฉพาะมีการศึกษาประวัติศาสตร์ที่มีความหลากหลายของศูนย์อำนาจท้องถิ่น มีการศึกษาหลักฐานท้องถิ่นมากขึ้น นอกจากนี้ยังนำทฤษฎีหรือระเบียบวิธีวิจัยของศาสตร์แขนงอื่นๆ มาวิเคราะห์และตีความทางประวัติศาสตร์ด้วย ซึ่งบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อพัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีตั้งแต่ พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา มี 3 ประการ คือ

ประการแรก ความเคลื่อนไหวทางวิชาการในทศวรรษ 2530 ประเด็นความสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีเพิ่มขึ้น และอยู่ในทศวรรษที่องค์การยูเนสโกกำหนดให้เป็นทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม (พ.ศ.2530-2540) (วศิน ปัญญาวุฒระกุล, 2550) ทำให้เกิดกิจกรรมการค้นคว้าประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีอย่างต่อเนื่อง และผู้นำท้องถิ่นได้จัดตั้ง สมาคม หรือชมรมต่างๆ ร่วมกับภาครัฐเพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น เช่น มูลนิธิเจ้าคำผง : พระประทุมวรราชสุริยวงษ์ และการจัดงานพิธีบวงสรวงและสดุดีวีรกรรมพระประทุมวรราชสุริยวงษ์ (เจ้าคำผง) ซึ่งส่งผลต่อการผลิตงานประวัติศาสตร์นิพนธ์เรื่อง “เมืองอุบลราชธานี” ให้อยู่ในกรอบประวัติศาสตร์วัฒนธรรมนี้ด้วยเช่นกัน

ประการที่สอง การที่รัฐให้ความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีท้องถิ่น โดยอยู่ภายใต้การดูแลของสถาบันสำคัญ คือ กรมศิลปากร ส่งผลให้เกิดหนังสือประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเมืองที่ตีพิมพ์โดยกรมศิลปากร เช่น “เมืองอุบลราชธานี” (2532) ผลงานเหล่านี้นำเสนอโดยนักวิชาการประจำกรมศิลปากรเป็นหลัก และมีงานค้นคว้าของนักวิชาการมหาวิทยาลัยเข้ามาเติมเต็มเนื้อหาในหนังสือให้รัดกุมและรอบด้านมากขึ้น ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ที่อาศัยฐานความรู้ด้านโบราณคดี มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ และภาษาศาสตร์บางส่วน ลักษณะดังกล่าวทำให้องค์ความรู้เรื่องเมืองในมิติประวัติศาสตร์ครอบคลุมด้านประวัติศาสตร์ ความเป็นมาสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ โบราณคดี ประเพณี ความเชื่อ วรรณกรรม (กรมศิลปากร, 2532) เมื่อเปรียบเทียบกับ “ประวัติมหาดไทย ส่วนภูมิภาค” แล้ว หนังสือ “เมือง” ของกรมศิลปากรมีความลุ่มลึกทางวิชาการมากกว่าเพราะมีการค้นคว้าที่เป็นหลักวิชาการหลากหลาย และมีการศึกษาถึงบริบทชุมชนเขตเมืองด้วย อย่างไรก็ตาม เนื้อหาด้านประวัติศาสตร์เมืองยังคงให้ความสำคัญกับเมืองในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยเช่นเดียวกับประวัติมหาดไทยส่วนภูมิกษัตริย์นั้นเอง

ประการที่สาม การขยายตัวของศึกษาระดับอุดมศึกษาภายนอกและภายในท้องถิ่นที่มีมากขึ้นโดยเฉพาะระหว่าง พ.ศ.2531-2536 เกิดกิจกรรมศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีอย่างต่อเนื่อง โดยมีวิทยาลัยครูอุบลราชธานี สถาบันการศึกษาท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมสัมมนาประวัติศาสตร์ตลอดมาทั้ง 4 ครั้ง เมื่อกระแสการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและการท่องเที่ยวจากภายนอกเข้ามามีอิทธิพล ทำให้เป้าหมายของการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีครั้งหลังๆ เป็นไปเพื่อสนองความต้องการดังกล่าว และได้รับการสานต่อโดยคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีและหน่วยงานอื่นๆ จนถึงปัจจุบัน

การสร้างองค์ความรู้เรื่องเมืองอุบลราชธานีเริ่มด้วยการแทรกในรายวิชาต่างๆ เช่น รายวิชาในภาควิชาภาษาไทย ภาควิชาประวัติศาสตร์ เช่นวิชา “ภาษาถิ่น” “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” และ “ประวัติศาสตร์อุบลราชธานี” ของสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นด้วย (ถนอม ศรีทานันท์, 2556) นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัย

อุบลราชธานี หลักสูตรยุทธศาสตร์การพัฒนามิติภาคของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ที่ส่งเสริมให้งานศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและเรื่องราวท้องถิ่นอุบลราชธานีเป็นแบบสหวิทยาการด้วยเช่นกัน

3.2 ประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีในมิติ “ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม”

การเปลี่ยนแปลงการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีจากการสัมมนาวิชาการของวิทยาลัยครูอุบลราชธานี ทั้ง 4 ครั้ง ถือเป็นการผลิตชุดความรู้ประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีขึ้นมา นั่นคือเอกสารประกอบการสัมมนานั่นเอง ทำให้ผู้ที่สนใจรู้จักและรับทราบประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีในแง่มุมต่างๆ มากขึ้น ล้วนส่งผลให้ประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีมีพัฒนาการเด่นชัด โดยสามารถแบ่งงานเขียนได้ 3 ประเภท คือ

งานเขียนประเภท “พื้น/พงศาวดาร”

ตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา งานเขียนประเภท “พื้น/พงศาวดาร” ถูกนำเสนอในลักษณะงานประวัติศาสตร์วิชาการรูปแบบความเรียงสมัยใหม่ มีการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารอื่นๆ เพิ่มเติม งานเขียนยุคนี้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวชุมชนโบราณในอาณาบริเวณบ้านเมืองอุบลราชธานี ที่เสนอว่า เมืองอุบลราชธานีเป็นแหล่งอารยธรรมเก่าแก่มาก่อน จนพัฒนาสู่การตั้งเมืองของขอมโบราณที่สร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรืองไว้ในแผ่นดินอุบลราชธานี และกลุ่มคนไทย-ลาวได้มาสืบต่อความรุ่งเรืองนั้น เห็นจากงานของบำเพ็ญ ณ อุบล เช่น “เล่าเรื่องเมืองอุบลราชธานี” (2539) เป็นต้น ในการเสนองาน บำเพ็ญใช้วิธี “เล่าเรื่อง” มิใช่การเสนอประเด็นใหม่หรือข้อขัดแย้งกับความรู้เดิม กล่าวได้ว่า เนื้อหาจากงานเขียนของบำเพ็ญ ณ อุบล สะท้อนให้เห็นการเคลื่อนไหวของผู้คนไปมาในภาคอีสานโดยเฉพาะเขตจากเวียงจันทน์ หนองบัวลำภู จำปาศักดิ์ และอุบลราชธานี (บำเพ็ญ ณ อุบล, 2539) อีกทั้งความรู้เหล่านี้ยังจำเป็นในการบรรยายสำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดอื่นๆ ซึ่งบำเพ็ญ ณ อุบลได้รับเชิญเป็นผู้บรรยายพิเศษ และยังถูกเสนอในการสัมมนาประวัติศาสตร์หลายครั้งที่บำเพ็ญเป็นวิทยากร (คณินันต์ย์ จันทบุตร, 2556)

นอกจากนี้ยังมีงานเขียนประเภท “พื้นเมืองอุบล” ที่คัดลอกงานเดิมมาทั้งหมด เพียงแต่ปริวรรต (ถอดความ) ข้อความบางตอน และเรียบเรียงใหม่ เช่น งานของปรีชา พิณทอง เรื่อง “ประวัติเมืองอุบลราชธานี” (2535) จะเห็นได้ว่า เรื่องการประกอบวีรกรรมอันห้าวหาญของบรรพบุรุษเมืองอุบลราชธานีในการรวบรวมผู้คนเพื่อตั้งบ้านเมืองใหม่ให้พื้นอำนาจอเวียงจันทน์ ได้ถูกเรียบเรียงขึ้นในเวลานี้เช่นเดียวกัน (ปรีชา พิณทอง, 2535) ในส่วนการรวบรวมข้อมูลของปราชญ์ชาวบ้านเหล่านี้ จุดเด่นคือความสนใจที่จะนำเอกสารโบราณมารวบรวมแล้วปริวรรตเผยแพร่ต่อไป และการตีพิมพ์ซ้ำหลักฐานดังกล่าว โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและในส่วนของเอกชนเพื่อเป็นหนังสืออนุสรณ์ต่างๆ ส่งผลให้มีหลักฐานใหม่ๆ เพิ่มขึ้นอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญต่อท้องถิ่นเป็นสำคัญ

งานเขียนประเภทประวัติศาสตร์บ้านเมือง

หากพิจารณาจากงานสัมมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่จัดขึ้นโดยวิทยาลัยครูอุบลราชธานี 4 ครั้งช่วง พ.ศ. 2531-2536 ที่ผ่านมานั้นจะพบว่าประเด็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์บ้านเมืองอุบลราชธานียังคงมีงานวิจัยที่เน้นสารัตถะช่วงปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 เช่น งานของเอี่ยมกมล จันทะประเทศ เรื่อง “สถานภาพเจ้านายพื้นเมือง

อุบลราชธานี ระหว่าง พ.ศ.2425-2476” (2538) เป็นการอธิบายที่เน้นการปรับเปลี่ยนสภาพของกลุ่มเจ้านายพื้นเมือง ตั้งแต่สมัยแรกเริ่มถึงยุคปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 ผู้เขียนสามารถลำดับสายตระกูลกลุ่มเจ้านายพื้นเมืองอุบลฯ ได้อย่างชัดเจน ผลงานเรื่องนี้มีลักษณะเด่นคือ การพยายามนำวิธีของประวัติศาสตร์บอกเล่ามาใช้โดยเฉพาะกับกลุ่ม ลูกหลานเจ้าเมืองในชั้นที่ 2-3 ที่ยังมีชีวิตอยู่ ผนวกกับการใช้เอกสารเก่าที่ลูกหลานเก็บไว้ด้วย

ภาพที่ 2 อนุสาวรีย์พระประทุมวรราชสุริยวงษ์ (เจ้าคำผง) ทูตศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี บรรพบุรุษผู้ก่อตั้งเมืองอุบลราชธานีที่มีเรื่องราวการประกอบวีรกรรมปรากฏในประวัติศาสตร์นิพนธ์เรื่องเมืองอุบลราชธานีตั้งแต่สมัยธนบุรีถึงปัจจุบัน

ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดอุบลราชธานี (2553)

นอกจากจะมีการขยายประเด็นศึกษาช่วงปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 แล้ว นักวิชาการทั้งในและนอกท้องถิ่นต่างให้ความสนใจถึงพัฒนาการของเมืองอุบลราชธานีที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมกลุ่มแม่น้ำมูล-แม่น้ำชี เช่น งานของธิดา สารเยา เรื่อง “เงาที่อุบลราชธานี : พัฒนาการของประวัติศาสตร์ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” (2533) เป็นการเปิดมุมมองของคนเมืองอุบลราชธานีที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์เฉพาะกับรัฐในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์กับรัฐในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย (ธิดา สารเยา, 2533)

ความเปลี่ยนแปลงการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองเมืองอุบลราชธานีที่สำคัญอีกประการ คือ การศึกษาประวัติศาสตร์การปกครองในบริบทหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 เช่นงานของพิริยา คุ้มณะศิริ เรื่อง “แนวคิดและบทบาททางการเมืองของทองอินทร์ ภูริพัฒน์” (2533)งานวิจัยเหล่านี้เป็นการศึกษาบทบาทปัญญาชนเมืองอุบลราชธานีในสถานะเสรีไทยและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีบทบาททางการเมืองระดับท้องถิ่นและระดับชาติในทศวรรษ 2480-2490 และตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา สารัตถะในการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีจะให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และในทศวรรษ 2510 ที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้

ส่งทหารเข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทย เช่นงานของ อภิปรัญ คินดี เรื่อง “ประตูล่องครามที่อุบลฯ Y2K” (2543) ที่ใช้หลักฐานจากการบอกเล่าของคนร่วมสมัยในการบรรยายประวัติศาสตร์

งานเขียนประเภทเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงสำคัญในทศวรรษนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการสัมมนาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอุบลราชธานีที่จัดติดต่อกัน 4 ครั้ง ทำให้มีการค้นคว้าวิจัยประวัติศาสตร์อุบลราชธานีด้านต่างๆ ของผู้รู้ในท้องถิ่น และนักวิชาการสาขาต่างๆ โดยเฉพาะความเปลี่ยนแปลงของบริบทประวัติศาสตร์ไทยในปลายทศวรรษ 2530 นั้น การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจระดับชาติและนานาชาติเป็นบริบทสำคัญที่ส่งผลให้มีความสนใจศึกษาประเด็นเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของเมืองอุบลราชธานีมากขึ้น เช่น งานวิจัยของ ธัญชัย รสจันทร์ เรื่อง “สภาพเศรษฐกิจของเมืองอุบลราชธานี ระหว่าง พ.ศ. 2335 - ทศวรรษ 2460” (2550) เป็นการพิจารณาความสำคัญของอุบลราชธานีในฐานะแหล่งผลิตและศูนย์กลางระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ 2 ส่วน คือ เศรษฐกิจภูมิภาคลุ่มน้ำโขง และเศรษฐกิจราชสำนักกรุงเทพฯ (ธัญชัย รสจันทร์, 2550) นอกจากนี้ยังมีงานเขียนที่ขยายสู่เรื่องราวเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นและกลุ่มชนอื่นๆ มากขึ้น เช่น หนังสือเรื่อง “ประวัติบ้านโนนใหญ่ หมู่ 3-4 ตำบลก่อเอ้ อำเภอลำดวน จังหวัดอุบลราชธานี” (2545) ของ ถวิล แสงสว่าง กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของคนกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน และมีการจัดทำลำดับสายตระกูลที่สืบเชื้อสายกันมาเป็นลำดับ (ถวิล แสงสว่าง, 2545)

นอกจากนี้การศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีแบบสหวิทยาการก็เริ่มมีมากขึ้นเช่นกันโดยอาศัยความรู้จากศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ภูมิศาสตร์ ไทยคดีศึกษา เป็นต้น เช่น งานวิจัยเรื่อง “การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี” (2543) ของ ภูวนันท์ ยุคตะวัน และ “น้ำกับการดำรงชีวิตของชาวบ้านคูเต่า ตำบลแจระแม อำเภอมืองจังหวัดอุบลราชธานี” (2540) ของ รจนา อินทร์เหล่าใหญ่ เป็นต้น

จากข้างต้นจะเห็นว่า การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีที่มีขึ้นอย่างต่อเนื่องที่เมืองอุบลราชธานีในทศวรรษ 2530 เป็นต้นมานั้น เป็นผลจากการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นของคณาจารย์วิทยาลัยครูอุบลราชธานีในการจัดกิจกรรมสัมมนาวิชาการประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นจากสำนักท้องถิ่นที่ต้องการศึกษา สืบค้น และเรียนรู้ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นตนเองและเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการเป็นสำคัญ ในระยะหลังของการสัมมนาพบว่า มีภาวะซบเซาลง เนื่องจากจิตสำนึกและเป้าหมายการศึกษาประวัติศาสตร์แต่เดิมนั้นอ่อนลงเพราะได้ถูกเปลี่ยนไปสู่การสนองผลประโยชน์ด้านอื่นๆ อาทิ เพื่อการพัฒนา หรือการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นบริบทภายนอกที่มีอิทธิพล การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีจากการสัมมนาดังกล่าว สามารถเห็นพัฒนาการของการศึกษา คือ การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีระยะแรกๆ ไม่ได้ศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีอย่างเอกเทศปรากฏเด่นชัด แต่จะศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ราชธานีไทยแต่ละสมัย ต่อมาการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีเริ่มเข้าสู่แนวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยตรง คือพยายามศึกษาเรื่องราวภายในท้องถิ่นเองให้รอบด้าน โดยใช้วิธีการศึกษาแบบ “สหวิทยาการ” แนวประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจากหลักฐานท้องถิ่นและวิธีการที่หลากหลาย นับได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ต่อประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีที่

สอดคล้องกับรูปแบบสากลเป็นอย่างมาก สิ่งต่างๆ เหล่านี้สะท้อนว่าอุบลราชธานีเป็นเมืองหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการรื้อฟื้นวัฒนธรรมดั้งเดิมให้ดำรงบทบาทและสืบทอดคุณค่าในปัจจุบัน และส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงสำนักประวัติศาสตร์ที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนส่วนใหญ่ในอนาคต

การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีที่จังหวัดอุบลราชธานีระหว่าง พ.ศ.2531-2536 ส่งผลกระทบที่เป็นคุณูปการแก่เมืองอุบลราชธานีอย่างมาก นั่นคือสามารถสร้างชุดความรู้ประวัติศาสตร์ให้แก่เมืองอุบลราชธานีได้สำเร็จ คือบรรดาหนังสือรายงานการสัมมนา เท่ากับเป็นชุดหลักฐานประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีที่สำคัญด้วย ทำให้นักวิชาการทั้งภายในและภายนอกท้องถิ่นใช้เป็นเอกสารเพื่อศึกษาวิจัยต่อยอดประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีประเด็นต่างๆ ถึงปัจจุบันนอกจากนี้ยังทำให้เกิดความเคลื่อนไหวในวงวิชาการที่ช่วยผลักดันสถานะจังหวัดอุบลราชธานีให้กลายเป็นศูนย์กลางความเจริญด้านต่าง ๆ ของภาคอีสานตอนล่างด้วย

ความสืบเนื่องของจารีตเดิมในการเขียนประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีที่ส่งผ่านต่อๆ มาในงานเขียนประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีแต่ละประเภทนั้นมีอิทธิพลต่อการเขียนประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีสมัยใหม่อยู่น้อย แม้ว่าจารีตเดิมของการเขียนประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีจะลดความสำคัญลงเมื่อวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลต่อการเขียนงานแบบใหม่ก็ตาม วัฒนธรรมเก่าซึ่งวิวัฒนาการมาเป็นเวลานานยังคงสืบทอดต่อมาอีกระยะหนึ่ง และได้ผสมผสานไปกับแนวคิดใหม่จนกลายเป็นพื้นฐานสำคัญของประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีสมัยใหม่ในที่สุด

สรุปผลการศึกษาวิจัย

จากการศึกษาพัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีตั้งแต่ พ.ศ. 2477 ถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าในช่วงแรกของการเริ่มต้นการปกครองระบบใหม่ คนท้องถิ่นอีสานดั้งเดิมได้พยายามสร้างตัวตนทางประวัติศาสตร์ โดยรื้อฟื้นความเป็นลาวในงานเขียนแบบ “พื้น” ไว้ และมีเนื้อหาที่เสนอถึงความเป็นมาของบรรพบุรุษคนอุบลราชธานีและวัฒนธรรมที่มีร่วมกับชนชาติลาว ที่สะท้อนอัตลักษณ์ “ท้องถิ่นนิยม” ที่มีขึ้นช่วงนี้ แต่เมื่อเข้าสู่สมัยพัฒนาในทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา สัมพันธภาพระหว่างคนท้องถิ่นกับส่วนกลางมีมากขึ้น ทำให้เกิดการสร้างพื้นที่ “เมืองอุบลราชธานี” ที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยชัดเจน ทั้งเรื่องรูปแบบการเขียนประวัติศาสตร์ในบริบท “ประวัติศาสตร์ชาติไทย” และการมีเนื้อหาเน้นช่วงที่เมืองอุบลราชธานีถูกผนวกเข้ากับรัฐไทยในปลายสมัยกรุงธนบุรีถึงสมัยรัชกาลที่ 5 อันเป็นผลจากนโยบายของรัฐบาลไทยในการพัฒนาพื้นที่ภาคอีสานรวมทั้งเมืองอุบลราชธานี

การขยายตัวของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตั้งแต่พ.ศ. 2516 เป็นต้นมาทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีขยายตัวในวงวิชาการมากขึ้น ที่สำคัญได้แก่ผลงานประเภทวิทยานิพนธ์และงานวิจัยด้านประวัติศาสตร์ ในด้านความเคลื่อนไหวของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอุบลราชธานีจากผลกระทบดังกล่าว พบว่าวิทยาลัยครูอุบลราชธานีให้ความสนใจศึกษาอย่างต่อเนื่อง เห็นจากการสัมมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดีอุบลราชธานี เป็นการสร้างชุดความรู้ประวัติศาสตร์แก่เมืองอุบลราชธานี ส่งผลทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีระยะต่อมาเริ่มเข้าสู่แนวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยตรงมากขึ้นและได้เกิดประเด็นใหม่ ๆ เนื่องจากการรับแนวคิดตะวันตกมาใช้

โดยเฉพาะการศึกษาในบริบทของ “ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม” นอกจากนี้ยังมีผู้สนใจประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานี ผลิตงานประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีในรูปแบบต่าง ๆ ถึงปัจจุบัน ได้แก่ ประวัติศาสตร์นิพนธ์ในรูปแบบพงศาวดาร วรรณกรรมประวัติศาสตร์ บันทึกการประชุม เอกสารวิชาการ และอัตชีวประวัติ พหุภาพการรับรู้อดีตเมืองอุบลราชธานี เหล่านี้สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

อย่างไรก็ตามแม้ประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีได้เปลี่ยนแปลงตามบริบทแวดล้อมแต่ละสมัยมากเพียงใด เรายังเห็นความสืบเนื่องของ “พื้น/พงศาวดาร” จารึกการบันทึกประวัติศาสตร์ในวัฒนธรรมล้านช้างมาทุกสมัย ส่วนใหญ่เป็นการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาปรับใหม่โดยเน้นบทบาทของ “คนดีศรีอุบล” ในการพัฒนาบ้านเมือง บทบาทที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุด คือ วีรกรรมของกลุ่มพระวอพระตา ซึ่งแสดงถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่คงอยู่ท่ามกลางวัฒนธรรมสมัยใหม่ และนี่คือการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีอีกแง่มุมหนึ่งที่สะท้อนจากงานเขียน

ประวัติศาสตร์นิพนธ์เป็นเอกสารที่ประกอบด้วยความคิด ค่านิยม คติความเชื่อ หรือการอธิบายเพื่อแสดงสำนึก อติตร่วมกัน อีกทั้งข้อสนเทศที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อศาสตร์การวิจัย ในแง่การสร้างกรอบความคิดในการศึกษา ประวัติศาสตร์นิพนธ์ ที่ต้องให้ความสำคัญต่อบริบทแวดล้อมและสถานะของผู้เขียนงานนั้นๆ ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยต่อจากเรื่องนี้ว่า ควรศึกษางานเขียนประวัติศาสตร์ที่เป็นผลงานของปราชญ์ชาวบ้านเมืองอื่น ๆ ในภาคอีสานที่ได้บันทึก รวบรวม เรียบเรียง และพยายามนำเสนอผลงานในรูปแบบต่างๆ มาโดยตลอด รวมถึงผลงานด้าน “อีสานศึกษา” ที่มีมหาวิทยาลัยและหน่วยงานต่างๆ เป็นกรอบสร้างขึ้น เพราะการวิจัยจะให้ภาพพัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์ท้องถิ่นในพื้นที่วรรณกรรมระดับเมือง ซึ่งหากมีการศึกษาการเขียนที่หลากหลายเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจสังคม วัฒนธรรมอีสานได้ ลุ่มลึก และเป็นการเพิ่มเนื้อหาประวัติศาสตร์นิพนธ์ระดับภูมิภาคให้สมบูรณ์มากขึ้น รวมทั้งเกิดความเข้าใจสถานภาพงานด้านท้องถิ่นศึกษาได้มากกว่าที่เป็นอยู่ อีกทั้งสามารถนำผลการศึกษาจากบทความวิจัยชิ้นนี้ไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่ในการทำวิจัยด้านประวัติศาสตร์สังคมเมืองอุบลราชธานีด้านอื่นๆ ต่อไป

ขณะเดียวกัน พัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์เมืองอุบลราชธานีข้างต้นถือเป็นรากฐานสำคัญในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ชายแดนศึกษาของผู้คนที่เคยมีประวัติศาสตร์ร่วมกันมาหลายสมัย โดยปราศจากพรมแดน ขวางกั้นจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเมืองอุบลราชธานี ตั้งแต่สมัยล้านช้างจนถึงสมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ ที่ปรากฏในเอกสารประวัติศาสตร์ อันจะนำมาสู่ความเป็นเอกภาพในการ “สร้างความรู้ เปิดประตูสู่โอกาสใหม่” กับประเทศเพื่อนบ้านอย่างมีกลยามิตรร่วมกัน

กิตติกรรมประกาศ

การสร้างหรือพัฒนาองค์ความรู้จะเกิดขึ้นได้ด้วยกลไกของบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เฉกเช่นเดียวกับผลสำเร็จของการศึกษานี้ ผู้เขียนได้รับการปมเพาะความรู้และขัดเกลาความคิดจากคณาจารย์ของภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒด้วยความเมตตาเป็นที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ดาบเพชร อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโท ผู้มีวิสัยทัศน์สูงและเป็นอย่างยิ่งในการเชิญผู้เขียนให้ดำเนินการวิจัยอย่างมีทิศทางและเป็นระบบ และนำเสนอผลงานอย่างกระชับ ชัดเจน ตรงประเด็นมากที่สุด ช่วยให้คำแนะนำและไม่จำกัดกรอบการคิด รวมถึงช่วยตรวจทานเนื้อหาทั้งหมดและแก้ไขบทความภาษาอังกฤษให้ และแนะนำให้ปรับปรุงบางส่วนของปริญญาโทมาเรียบเรียงเป็นบทความวิจัยเพื่อนำเสนอครั้งนี้ และผู้เขียนขอขอบพระคุณบุคคลต่อไปนี้ คือ รองศาสตราจารย์ วุฒิชัย มูลศิลป์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วงเดือน นาราสำจจ์ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 2 ท่านที่ช่วยประเมินบทความวิจัยเรื่องนี้และให้ข้อเสนอแนะที่

เป็นประโยชน์เพิ่มเติมหลายประการ ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลปลั่ง คงชนะ ที่ช่วยทำให้ผู้เขียนเห็นคุณค่าของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากขึ้น ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. อรรถ นันทจักร รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูริย์ มีกุล รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ รองศาสตราจารย์ ดร. ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ รองศาสตราจารย์ประนุช ทรัพย์สาร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมชาติ มณีโชติ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ถนอม ตนะนา ผู้ช่วยศาสตราจารย์นารินทร์ ปรีสุทธิภูมิพร อาจารย์อุศนา นาศรีเคน และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุปิยา ทาปทา ที่ช่วยเหลือและให้คำแนะนำผู้เขียนในการค้นคว้าและใช้เอกสารหายากเกี่ยวกับประวัติศาสตร์นิพนธ์เรื่อง “เมืองอุบลราชธานี” ที่ถูกเก็บรักษาและค้นพบในจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดอื่นๆ ในภาคอีสาน และท้ายที่สุดขอขอบพระคุณที่กิตตินิพนธ์ สิริทรภูมิ คุณครูโรงเรียนขามแก่นนคร จังหวัดขอนแก่น และพี่ๆ เพื่อนๆ ร่วมรุ่นปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รหัส 54 ทุกท่าน ที่ให้กำลังใจในการทำงานวิจัยเรื่องนี้ด้วยดีเสมอมา อย่างไรก็ตามความบกพร่องเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2532). **เมืองอุบลราชธานี**. กรุงเทพฯ: สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2540). **วรรณกรรมท้องถิ่น : อีสาน-ล้านช้าง**. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เดิม สิงห์ขลุ่ย (วิภาคย์พจนกิจ). (2499). **ฝั่งขวาแม่น้ำโขง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คลังวิทยา.
- ถวิล แสงสว่าง. (2534). **หนังสือประวัติบ้านโนนใหญ่ หมู่ 3-4 ตำบลก่อเอ้ อำเภอลำดวน จังหวัดอุบลราชธานี**.
- อุบลราชธานี: ม.ป.พ.
- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2554). **แนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อินทนิล.
- นิล พันธุ์เพ็ง. (2477). **ประวัติศาสตร์จังหวัดอุบลราชธานี**. พระนคร: โรงพิมพ์ทรงธรรม.
- บุญเกิด พิมพ์วราเมธากุล และ นภาพร พิมพ์วราเมธากุล. (2545). **พจนานุกรมภาษาถิ่นอีสาน**. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- บำเพ็ญ ฌ อุบล. (2539). **เล่าเรื่องเมืองอุบลราชธานี**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). อุบลราชธานี: สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ปรีชา พิณทอง. (2535). **ประวัติเมืองอุบลราชธานี**. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซต.
- พรหมมณี, พระ (อ้วน ตีสโล). (2479). **ตำนานวัดสุปฏิหาราม**. อุบลราชธานี: พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในการฉลองพระอุโบสถและผูกพัทธสีมาวัดสุปฏิหาราม จังหวัดอุบลราชธานี ในวันที่ 12 เมษายน 2479.
- ยงยุทธ ชูแว่น. (2551). **ครึ่งศตวรรษแห่งการค้นหาและเส้นทางสู่นาคตประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย : ว่าด้วยความ เป็นมาสถานภาพ แนวคิด วิธีการศึกษา และบทบาทในสังคมปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ระลึก ธานี. (2524). **อุบลราชธานีในอดีต (พ.ศ.2335-2475)**. อุบลราชธานี: สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดอุบลราชธานี.
- ระลึก ธานี และคณะ, บรรณาธิการ. (2527). **ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดอุบลราชธานี**. อุบลราชธานี: จังหวัดอุบลราชธานี.
- สอน ศรีเอก, มหา. (2506). **ประวัติวัดหลวงเมืองอุบล**. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม.
- เสนอ นาระคล. (2521). **ประวัติเมืองอุบล**. อุบลราชธานี: ม.ป.พ.
- สิลา วีระวงศ์. (2539). **ประวัติศาสตร์ลาว**. แปลโดย สมหมาย เปรมจิตต์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สุเทพ สุนทรภัสส์, บรรณาธิการ. (2511). **สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

เอกสารอ้างอิง

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดอุบลราชธานี. (2553). **แนะนำหอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร อุบลราชธานี**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.
- อภิปรักษ์ คินดี. (2543). **ประตูสู่สงครามที่อุบลฯ Y2K**. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์วิทยากรพิมพ์ออฟเซท.
- ชลิต ชัยครุชิต. (2541, พฤษภาคม – ตุลาคม). **สถานภาพการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีอีสานในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา**. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น). 16(1), 15-22.
- ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2543, พฤษภาคม – สิงหาคม). “ท้องถิ่นนิยม” และ “ภูมิภาคนิยม” ในอีสาน ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475. วารสารธรรมศาสตร์. 26 (2), 40-67.
- ธิดา สาระยา. (2533). **เงินละที่อุบลราชธานี : พัฒนาการของประวัติศาสตร์ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. ในเอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประวัติศาสตร์และโบราณคดี อุบลราชธานีครั้งที่ 3 3-5 กันยายน 2533. ไม่ปรากฏเลขหน้า. อุบลราชธานี: วิทยาลัยครูอุบลราชธานี.
- พีรยา คุ้มณะศิริ. (2533). **แนวคิดและบทบาททางการเมืองของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์**. ใน เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประวัติศาสตร์และโบราณคดี อุบลราชธานีครั้งที่ 3 3-5 กันยายน 2533. ไม่ปรากฏเลขหน้า. อุบลราชธานี: วิทยาลัยครูอุบลราชธานี.
- วศิน ปัญญาวุธตระกูล. (2550). **ประวัติศาสตร์ประชาชนกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้**. ใน ประวัติศาสตร์ปริทรรศน์. หน้า 134-146. พิษณุโลก: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อรรถ นันทจักร. (2535, มกราคม – มิถุนายน). **อุบลราชธานีกับการสร้างตำนาน 200 ปี**. วารสารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. 11(1), 40-51.
- เฉลิมเกียรติ ภาวะเวช. (2542). **บทบาททางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นอีสาน ระหว่าง พ.ศ.2481-2495**. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทันติมา เดชโชติ. (2549). **ความช่วยเหลือทางวิชาการของสหรัฐอเมริกาต่อประเทศไทยพ.ศ. 2493- 2516**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธนัญชัย รสจันทร์. (2550). **สภาพเศรษฐกิจของเมืองอุบลราชธานี ระหว่าง พ.ศ.2335-ทศวรรษที่ 2460**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พยุงศาสตร์ อุทโท. (2535). **นโยบายของรัฐบาลในการป้องกันและปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือระหว่าง พ.ศ.2508-2523**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พิชิต พิทักษ์. (2540). **ท้องถิ่นในการรับรู้ของชนชั้นนำไทยช่วงสมัยปฏิรูปการปกครอง พ.ศ. 2435**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ มีกุล. (2515). **การปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสานสมัยที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ทรงเป็นข้าหลวงใหญ่ (พ.ศ.2436-2453)**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตประสานมิตร.
- ยุภาพิน ภาวะศรี. (2533). **การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมภาคอีสาน พ.ศ. 2505-2515**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เอกสารอ้างอิง

- ราม วัชรประดิษฐ์. (2534). พัฒนาการของประวัติศาสตร์ชาติในประเทศไทย พ.ศ.2411-2487. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุชิต สิงห์สุวรรณ. (2553). ประวัติศาสตร์นิพนธ์อีสาน พ.ศ. 2475 ถึงสิ้นทศวรรษ 2520. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อ๋มใจ ศีระเกษม. (2541). การปรับเปลี่ยนวรรณกรรมไทยภาคกลางเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เอี่ยมกมล จันทะประเทศ. (2538). สถานภาพเจ้านายพื้นเมืองอุบลราชธานี ระหว่าง พ.ศ.2425-2476. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สัมภาษณ์

- ถนอม ศรีทานันท์. (อดีตอาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี). 80 ปี. (1 พฤศจิกายน 2556). สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- คณิงนิตย์ จันทบุตร. (อดีตอาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี). 63 ปี. (8 พฤศจิกายน 2556). คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.